

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НІМЕЦЬКОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ ПРАВОПОРУШНИКАМИ В УКРАЇНІ

Попов О. А. Можливості використання німецького досвіду соціально-педагогічної роботи з молодими правопорушниками в Україні. Стаття присвячена аналізу німецького досвіду соціальної та соціально-педагогічної роботи з молодими правопорушниками. Автором розкрито специфіку надання молодим делінквентам у Німеччині судової допомоги, визначено її основні завдання, зокрема: консультування молодих людей та їх батьків з приводу підготовки до судового слухання, його перебігу і пояснення можливих наслідків судових розглядів; пропонування і надання молодим людям та їх батькам можливих соціально-педагогічних пропозицій і послуг, їх ініціювання, а також посередницька діяльність; підтримка молодих людей протягом всього періоду судового розгляду і сприяння їх соціальній інтеграції, ресоціалізації; ініціювання прийняття попередніх рішень з метою уникнення ув'язнення; збір психосоціальних даних, вивчення біографії та умов життя молодих людей для підготовки відповідних інтервенцій; допомога прокуратурам і судам, зокрема шляхом формулювання професійних роз'яснень щодо особистих, сімейних та соціальних умов молодих людей, консультування з приводу можливих наслідків прийняття певних рішень. Охарактеризовано специфіку надання делінквентам пробаційної допомоги та визначено її основні завдання: супровід пробантів, нагляд за дотриманням ними приписів, зобов'язань; здійснення консультування і підтримки молодих правопорушників щодо особистісних, фінансових та інших проблем, надання інформації, посередницьких послуг. З'ясовано, що домінантними методами роботи для пробаційної та судової допомоги молоді є методи соціальної допомоги в окремих випадках: від класичної роботи з випадком до сучасного кейс-менеджменту. Обґрунтовано можливості використання досвіду такої роботи при організації діяльності вітчизняних служб пробації, які працюватимуть з молодими правопорушниками. Визначено доцільність використання елементів німецької технології «примирення між правопорушником та скривдженим» при впровадженні процедур відновного правосуддя в роботу з молодими правопорушниками в Україні та при реалізації первинної та вторинної профілактики вчинення

правопорушень молоддю у контексті залагодження конфліктів між однолітками в навчальних закладах.

Ключові слова: делінквентна молодь, соціально-педагогічна робота в Німеччині, медіація, кримінальна юстиція щодо неповнолітніх.

Попов А. А. Возможности использования германского опыта социально-педагогической работы с молодыми правонарушителями в Украине. Стаття посвящена анализу немецкого опыта социальной и социально-педагогической работы с молодыми правонарушителями. Автор раскрыл специфику предоставления молодым делинквентам в Германии судебной помощи молодежи, определил ее основные задачи, в частности: консультирование молодых людей и их родителей относительно подготовки к судебному слушанию, его течения и объяснение возможных последствий судебных разбирательств; предложение и предоставление молодым людям и их родителям возможных социально-педагогических предложений и услуг, их инициирование, а также посредническая деятельность; поддержка молодых людей в течение всего периода судебного разбирательства и содействие их социальной интеграции, ресоциализации; инициирование принятия предварительных решений во избежание заключения; сбор психосоциальных данных, изучение биографии и условий жизни молодых людей для подготовки соответствующих интервенций; помощь прокуратурам и судам, особенно путем формулирования профессиональных разъяснений относительно личных, семейных и социальных условий молодых людей, консультирование по поводу возможных последствий принятия определенных решений. Осуществлена характеристика специфики предоставления делинквентам пробационной помощи и определены ее основные задачи: сопровождение пробантов, надзор за соблюдением ними предписаний, обязательств; консультирование и поддержка молодых правонарушителей в разрешении личностных, финансовых и других проблем, предоставление информации, посреднических услуг. Выяснено, что доминантными методами работы для пробационной и судебной помощи молодежи являются методы социальной помощи в отдельных случаях: от классической работы со случаем до современного кейс-менеджмента. Обоснованы возможности использования опыта такой работы при организации деятельности отечественных служб пробации, которые будут работать с молодыми правонарушителями. Определена целесообразность использования элементов германской технологии «примирения между правонарушителем и жертвой» при внедрении процедур восстановительного правосудия в работу с молодыми правонарушителями в Украине и при реализации первичной и вторичной

профілактики совершення правонарушень молодіжню в контексте разрешення конфликтов между учениками в учебных заведениях.

Ключевые слова: делинквентная молодежь, социально-педагогическая работа в Германии, медиация, уголовная юстиция в отношении несовершеннолетних.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Впродовж останніх років в засобах масової інформації, науковій думці широкого розголосу набули питання розвитку ювенальної юстиції в Україні. Позначилось це і на прийнятті низки нормативно-правових документів. Так, 24 травня 2011 року було схвалено Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, а 12 жовтня того ж року – План заходів щодо її реалізації. Заслуговує на увагу й той факт, що в грудні 2012 року між Верховним судом України та українсько-канадським проектом «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» було підписано Угоду про партнерство.

В рамках розвитку кримінальної юстиції у справах неповнолітніх належна увага повинна відводитися серед іншого також системному залученню до участі у розгляді справ неповнолітніх соціальних служб та інших інституцій несудового характеру, соціальних педагогів та соціальних працівників, налагодженню взаємодії установ юстиції, соціальних служб, навчально-виховних закладів, громадських організацій з метою профілактики злочинності в молодіжному середовищі [2, с. 303-304]. Значний науковий інтерес в цьому контексті представляє вивчення німецького досвіду ювенальної юстиції, а також соціально-педагогічної роботи з молодими правопорушниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми, виділення невирішених її частин. Вивченню німецького досвіду соціальної та соціально-педагогічної роботи з різними категоріями молоді присвячені публікації низки українських науковців, зокрема Благініної С., Возної Ю., Данченко О., Штифурак В. та ін. Особливості правового регулювання у сфері молодіжної злочинності в Німеччині частково розкрита у статті Денисова С. та Лебеденко Є. Проте до цього часу не було здійснено досліджень, спрямованих на комплексний аналіз специфіки функціонування системи ювенальної юстиції та здійснення соціально-педагогічної роботи з молодими правопорушниками в Німеччині.

Основною метою статті є визначення можливостей використання німецького досвіду соціальної та соціально-педагогічної роботи з делінквентною молоддю в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Німеччині відомства у справах молоді спільно із визнаними недержавними

об'єднаннями допомоги молоді надають делінквентам так звану судову допомогу молоді (Jugendgerichtshilfe). Важливим є те, що така допомога пропонується не тому, що молоді люди почали чинити правопорушення, а тому, що вони потребують допомоги; виразними в цьому випадку є виховні потреби [8, с. 22].

Основні цілі та принципи судової допомоги молоді не відрізняються від загальних цілей та принципів допомоги молоді (Jugendhilfe). Метою і призначенням допомоги молоді, в тому числі і в рамках співпраці у провадженні судових справ молодих людей, є сприяння розвитку особистостей молодих людей, формуванню таких якостей, як самостійність, відповідальність, рефлексивність щодо власної діяльності [8, с. 30].

Завданнями судової допомоги молоді і відповідно допомоги молоді в рамках провадження кримінальних справ є: консультування молодих людей та їх батьків з приводу підготовки до судового слухання, його перебігу і пояснення можливих наслідків судових розглядів; показ молодим людям та їх батькам можливих соціально-педагогічних пропозицій і послуг, незалежно від провадження судової справи, а також їх ініціювання, а у разі необхідності і їх провадження та посередницька діяльність; підтримка молодих людей протягом всього періоду судового розгляду і сприяння їх соціальній інтеграції/ресоціалізації; ініціювання прийняття попередніх рішень, особливо з метою уникнення ув'язнення; збір психосоціальних даних, вивчення біографії та умов життя молодих людей для підготовки інтервенцій з допомоги молоді; допомога прокуратурам і судам, особливо шляхом формулювання професійних роз'яснень щодо особистих, сімейних та соціальних умов молодих людей, з особливою акцентуацією на їх теперішніх життєвих ситуаціях, консультування з приводу можливих наслідків прийняття певних рішень із висуненням за потреби пропозицій допомоги молоді [5, с. 384-385].

Відомства у справах молоді повинні здійснювати ранню перевірку того чи потребують неповнолітні і повнолітні молоді люди послуг допомоги молоді. Якщо вони їх потребують, або надання належних послуг вже ініційоване чи було здійснене, то відомство повинне повідомити прокуратуру чи суд про можливість відмови від кримінального переслідування чи припинення провадження у справі. Співробітники відомств у справах молоді чи визнаних представників незалежної допомоги молоді повинні супроводжувати молодих людей на всіх етапах здійснення судочинства [7].

Так, вже на етапі досудового розслідування представники сервісів судової допомоги молоді повинні приділяти вагоме значення виховним та соціальним аспектам, а також питанням, пов'язаним із соціальним забезпеченням молодих людей. З цією метою вони приймають участь у діагностиці особистості обвинувачуваних осіб, визначенні їх рівня розвитку та дослідженні їх оточення. В рамках такої діагностики повинні

за можливості бути заслухані батьки або особи, уповноважені на виховання молодих осіб, їх законні представники, шкільні вчителі та особи, які здійснюють їх професійне навчання [4].

Встановлення контакту з делінквентами є заснованим на припущенні, що незначні делікти, як правило, не є ознаками потреби у негайній соціально-педагогічній інтервенції. В багатьох випадках загальна письмова інформація батькам чи молодим людям про консультаційні пропозиції судової допомоги молоді є достатньою. Завданням консультаційних бесід є спрямування молодих людей до пізнання їх особистісних проблем і мотивування їх до конструктивного подолання наслідків правопорушень. У спільній роботі з молодим правопорушником, батьками чи уповноваженими на виховання особами особливо важливим є підбір необхідних і належних сервісів допомоги молоді. При цьому враховуються пропозиції молодіжної роботи, молодіжної соціальної роботи і виховної допомоги. Особливими видами допомоги для цієї категорії молоді є соціальна групова робота (соціальні тренінгові курси) та допомога з догляду. Крім того вже на початкових стадіях судового розслідування можуть ініціюватися курси вивчення правил вуличного руху, курси першої допомоги та інші інформаційні заходи [3, с. 8-9].

Представник сервісів судової допомоги, який приймав участь у досудовому розслідуванні, повинен бути направлений також на судові слухання [4]. Власне під час перебігу процесу, судова допомога виражається у висловленні такими представниками своїх рекомендацій стосовно того, які заходи необхідно вжити щодо обвинувачуваних, тобто у допомозі вибору запропонованих виховних заходів, чи забезпеченні альтернативних форм опіки, замість арешту молодих людей, а також у ініціації позасудових форм врегулювання спорів, включаючи медіаційні процеси [6]. Судова допомога молоді передбачає також підтримання контактів з молодими людьми протягом судових слухань, а також проведення бесід з ними і відповідей на питання щодо судових рішень під час перерв у слуханнях [3, с. 12].

Після судового процесу молодим людям надається можливість на підсумкову бесіду, під час якої в разі потреби результати судових слухань і їх значення для них детально розглядаються. Також молодим людям чи їх уповноважених особам надається інформація про інші консультаційні та підтримуючі пропозиції допомоги молоді [3, с. 12].

Нарешті, на етапі виконання рішення, судова допомога забезпечує здійснення нагляду за виконанням накладених на молоду людину обов'язків і рекомендацій, якщо незадіяною є пробаційна допомога. Під час виконання призначених заходів судовий помічник повинен перебувати в тісному контакті з молодією особою, продовжуючи виконувати активну роль в її ресоціалізації, реінтеграції в суспільне життя [6]. Крім того, представники судової допомоги молоді мають

перевіряти доцільність та корисність, накладених на молодих людей приписів та зобов'язань [3, с. 14].

Приписи, які здійснюються в закладах допомоги молоді чи супроводжуються соціально-педагогічними фахівцями, представляють пропозиції допомоги молоді для молодих правопорушників. Ці пропозиції можуть також слугувати запобіганням обмежуючим волю санкціям. Особливо значимою в цьому контексті є молодіжна соціальна робота і допомога у вихованні. Поряд з цими видами допомоги через судову допомогу молоді можуть організовуватись або надаватись інші амбулаторні заходи, наприклад: педагогічно супроводжувані робочі проекти; відбування приписів виконання робіт і зобов'язань в суспільно-корисних організаціях; курси вивчення правил вуличного руху; курси першої допомоги; інформаційні заходи; примирення між правопорушником і скривдженим; семінари проти насильства.

Судова допомога молоді передбачає, окрім того, підтримання консультаційних контактів, якщо це є бажаним, з молодими людьми і, у разі необхідності, з їх батьками протягом періоду арешту чи ув'язнення. Перед завершенням відбування покарання відповідна інформація надається через юридичні установи, які завідують справами відбування покарання, представникам судової допомоги молоді. Якщо молоді люди бажають, її представники приймають участь в бесіді щодо питань, які пов'язані з їх майбутнім звільненням [3, с. 15].

Відзначимо, що згідно із Концепцією розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні припускається можливість делегування частини із вище названих функцій, передбачених німецькою судовою допомогою молоді, на служби пробації.

Можливість звільнення засудженої особи від відбування покарання з випробуванням за умови гарантії її виправлення без відбування покарання було введено в український Кримінальний кодекс в 2001 році [1, с. 54]. Щодо неповнолітніх воно може бути застосоване лише у разі їх засудження до арешту або позбавлення волі. Випробувальний термін при цьому встановлюється тривалістю від одного до двох років. Як зазначають українські дослідники О. Беца та Г. Овчарова, «нові додаткові навантаження на кримінально-виконавчу інспекцію, переорієнтація її функцій з переважно контролюючих на соціально-попереджувальні, підняли питання про доцільність створення, на кшталт зарубіжних країн, служб пробації, яка б мала більші правові та соціальні повноваження, займалася б питаннями ресоціалізації злочинців». Вчені наголошують, що хоча кримінально-виконавчу інспекцію в Україні й можна вважати аналогом служби пробації, втім такі служби за кордоном істотно відрізняються від неї за своїми функціями, організацією діяльності, кадровим забезпеченням та методами роботи [1, с. 54-55].

В Німеччині згідно із «Законом про правосуддя у справах молоді» передбачено відокремлення власне пробаційної допомоги

(Bewährungshilfe) молодим правопорушникам від судової допомоги молоді. Її забезпечують спеціальні пробаційні помічники, які призначаються судом на термін тривалістю до двох років для здійснення керівництва і нагляду за молодою особою. Суд може також поміщати молодих людей під нагляд громадських пробаційних асистентів, якщо це корисно для їх виховання.

Завданнями пробаційних помічників стосовно молодих людей є забезпечення їх допомогою та керівництвом. У згоді з суддями вони повинні відслідковувати виконання приписів, зобов'язань, обіцянок і пропозицій. Пробаційні помічники мають сприяти вихованню молодих людей, і за можливості діяти спільно з їх батьками, особами уповноваженими на їх виховання чи законними представниками [4].

Пробаційна допомога перш за все передбачає здійснення консультивання і підтримки щодо особистісних, фінансових та інших проблем, у взаємозв'язку з організаціями та установами, надання інформації, посередництво до консультаційних відділів та інформування про терапевтичні установи. Консультивання та особистісна підтримка охоплює також розкриття різних можливостей отримання допомоги, консультивання з правових претензій на отримання допомоги. Також воно охоплює відповідну допомогу при використанні соціальних виплат чи боргове консультивання, а також допомогу при владнанні справ з установами і судами. При звільненні від відбування покарання завданням пробаційної допомоги є стабілізація вільного часу пробанта, надання йому підтримки у подоланні екзистенційних особистісних проблем.

Домінантними методами роботи для пробаційної допомоги є методи соціальної допомоги в окремих випадках: від класичної роботи з випадком із наголосом на роботі з відносинами до сучасного кейс-менеджменту. Поряд з ними в окремих регіонах з різною частотою та інтенсивністю використовується соціальна групова робота, яка заснована на ідеї навчання пробантів соціально-адекватній поведінці через соціальні структури груп та випробування ними таких зразків поведінки в межах груп, наприклад: соціально-когнітивні тренінги, тренінги проти насильства чи робота з сексуальними злочинцями [5, с. 497-499].

На нашу думку, зміст та методи роботи, яка здійснюється німецькими пробаційними помічниками, так само як зміст та методи роботи, які використовуються у випадку судової допомоги молоді, можуть бути використані при організації діяльності вітчизняних служб пробації, які працюватимуть з молодими правопорушниками.

Значна увага в Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні відводиться втіленню програм відновного правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення. Доцільним при впровадженні процедур відновного правосуддя в роботу з молодими правопорушниками є використання елементів технології «примирення між правопорушником та скривдженим» (Täter-Opfer-

Ausgleich), яка використовується у ФРН, особливо зважаючи на досить тривалу історію такої роботи в цій країні та з огляду на існування там спеціально розроблених Стандартів здійснення примирювальної роботи, які підготовані Федеральною робочою асоціацією. Обов'язковою передумовою примирення є добровільна готовність скривдженого і правопорушника приймати участь у залагодженні конфлікту. При цьому повинні бути гарантованими такі принципи, як дотримання рівноправності, захисту інформації та презумпції невинності. Завданням посередника є сприяння і супровід комунікативному процесу між правопорушником і скривдженим. Важливою особливості такого примирення, на відміну від традиційних кримінальних процедур є те, що в цьому випадку і скривджений, і правопорушник виконують активну роль [5, с. 408].

Окрім того, можливим є використання медіації і при реалізації первинної та вторинної профілактики вчинення правопорушень молодими людьми, наприклад, у контексті залагодження конфліктів між однолітками в навчальних закладах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що в контексті розвитку ювенальної юстиції в Україні значні можливості має вивчення німецьких технологічних підходів до здійснення соціальної та соціально-педагогічної роботи з молодими делінквентами, а саме: судової допомоги молоді, пробаційної допомоги, примирення між правопорушником та скривдженим, а також ряду інших підходів, які не були розглянуті в рамках даної статті (наприклад, соціальних тренінгових курсів, конфронтативної педагогіки, кейс-менеджменту і т. д.).

Список використаних джерел

1. Беца О. Про створення служби пробації / О. Беца, Г. Овчарова // Відновне правосуддя в Україні. – 2007. – № 1. – С. 54-59.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [за заг. ред. проф. І. Д. Звереві]. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
3. Empfehlungen zur Mitwirkung der Jugendhilfe in Verfahren nach dem Jugendgerichtsgesetz (§ 52 KJHG). Zweite überarbeitete Fassung, verabschiedet von der 15. Vollversammlung des Landesjugendhilfeausschusses Hessen am 22.2.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dvjj-hessen.de/download/dvjhh61_empfehl.pdf. – Назва з екрану.
4. Jugendgerichtsgesetz [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/jgg/index.html>. – Назва з екрану.
5. Handbuch Jugendkriminalität: Kriminologie und Sozialpädagogik im Dialog / [Albrecht H.-J., Anhorn R., Bammann K. u.a.]; Hrsg. Dollinger B., Schmidt-Semisch H. – [2., durchgesehene Auflage]. – Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011. – 586 s.

6. Muskała M. Instytucjonalne formy reakcji na objawy niedostosowania społecznego nieletnich w Niemczech / Muskała M. // *Probacja*. – 2010. – №2. – S. 113-129.
7. Sozialgesetzbuch Achtes Buch - Kinder- und Jugendhilfe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/sgb_8/gesamt.pdf. – Назва з екрану.
8. Trenczek T. Die Mitwirkung der Jugendhilfe im Strafverfahren. Konzeption und Praxis der Jugendgerichtshilfe / T. Trenczek – Weinheim: Juventa Verlag, 2003. – 240 s.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Encyklopedija dlja fahivciv social'noï sferi / [za zag. red. prof. I. D. Zverevoï]. – Kiïv, Simferopol': Universum, 2012. – 536 s.
2. Beca O. Pro stvorennya sluzhbi probacii / O. Beca, G. Ovcharova // *Vidnovne pravosuddja v Ukraïni*. – 2007. – № 1. – S. 54-59.
3. Empfehlungen zur Mitwirkung der Jugendhilfe in Verfahren nach dem Jugendgerichtsgesetz (§ 52 KJHG). Zweite überarbeitete Fassung, verabschiedet von der 15. Vollversammlung des Landesjugendhilfeausschusses Hessen am 22.2.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dvjj-hessen.de/download/dvjhh61_empfehl.pdf. – Nazva z ekranu.
4. Jugendgerichtsgesetz [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/jgg/index.html>. – Nazva z ekranu.
5. Handbuch Jugendkriminalität: Kriminologie und Sozialpädagogik im Dialog / [Albrecht H.-J., Anhorn R., Bammann K. u.a.]; Hrsg. Dollinger B., Schmidt-Semisch H. – [2., durchgesehene Auflage]. – Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011. – 586 s.
6. Muskała M. Instytucjonalne formy reakcji na objawy niedostosowania społecznego nieletnich w Niemczech / Muskała M. // *Probacja*. – 2010. – №2. – S. 113-129.
7. Sozialgesetzbuch Achtes Buch – Kinder-und Jugendhilfe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/sgb_8/gesamt.pdf. – Nazva z ekranu.
8. Trenczek T. Die Mitwirkung der Jugendhilfe im Strafverfahren. Konzeption und Praxis der Jugendgerichtshilfe / T. Trenczek – Weinheim: Juventa Verlag, 2003. – 240 s.

Popov O. A. Possibilities of German experience of social work with young offenders implementation in Ukraine. This article is dedicated to the analysis of German experience of social work with young offenders. The author characterized the specificity of juvenile court assistance to young delinquents in Germany, defined its main objectives, in particular: counseling of young people and their parents about the preparation for the trial, the course of the proceedings and possible consequences of the court hearing; offering

and providing young people and their parents with possible social-pedagogical services and offers, mediation; support of young people throughout the trial period, assistance in their social integration and resocialization; initiation of prior decisions to avoid imprisonment; psychosocial data collection, biography reviewing and analysis of living conditions of young people to intervene properly; providing prosecutors and courts with professional explanations for personal, family and social conditions of young people, counseling about possible consequences of certain decisions. The peculiarities of probation assistance to young offenders in Germany and identified, its main tasks are defined, particularly: control over the compliance of obligations and decisions; counseling and support of young offenders on personal, financial and other problems, providing of information, intermediary services. Main methods of probation and juvenile court assistance are distinguished. The possibility of German experience of social work with young delinquents implementation by the organization of probation services for young offenders in Ukraine is proved. The specificity of offender-victim reconciliation in Germany is characterized. The importance of implementation of this method in Ukraine is emphasized, especially in the context of restorative justice development, primary and secondary delinquency prevention in schools.

Key words: delinquent youth, social work in Germany, mediation, juvenile justice.

Отримано 13.04.2015 р.

УДК 316.6:001

Я. М. Раєвська
raewskaya@mail.ru

ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Раєвська Я. М. Феномен соціального сирітства як наукова проблема. Стаття присвячена висвітленню проблеми феномену соціального сирітства. Сирітство як соціальне явище існує в будь-якому суспільстві: завжди були, є і будуть діти, які з різних причин залишаються без батьків, а їхній розвиток відбувається або в іншій сім'ї, або в спеціально створених для цього установах. Здійснено аналіз поглядів науковців щодо поняття “соціальне сирітство”, що дозволило виокремити декілька наукових підходів у сучасних наукових дослідженнях, які визначають сутність соціального сирітства та подано